

IWONA MILEWSKA

EUROPEJSKIE GRAMATYKI SANSKRYTU XVII-XIX WIEK

Samskretan
Samskretam
Sanskrit
Samscredam
Sanscroot
Sanscreeet
Samscroustam
Samscret
Sanskrit
Samscrit
Samscroudam
Samskretam
Samskrdam

**Europejskie
gramatyki
sanskrytu
XVII-XIX wiek**

Iwona Milewska

**Europejskie
gramatyki
sanskrytu
XVII-XIX wiek**

© Copyright by Iwona Milewska, 2019

Recenzent

prof. dr hab. Kazimierz Korus

Redakcja

Patrycjusz Pilawski

Projekt okładki

Paweł Sepielak

Publikacja sfinansowana ze środków Wydziału Filologicznego Uniwersytetu
Jagiellońskiego

ISBN 978-83-8138-087-4

DOI <https://www.doi.org/10.12797/9788381380874>

KSIĘGARNIA AKADEMICKA

ul. św. Anny 6, 31-008 Kraków

tel./faks: 12 431 27 43, 12 421 13 87

e-mail: akademicka@akademicka.pl

Księgarnia internetowa:

www.akademicka.pl

Spis treści

Podziękowania	9
Zasady transkrypcji naukowej i spolszczania wyrazów sanskryckich	13
Wstęp	15
Część I. Historia pierwszych kontaktów europejsko-indyjskich ...	25
Część II. Łacińskie gramatyki sanskrytu – XVII i XVIII wiek.....	43
1. Heinrich Roth, <i>Grammatica linguae Sanscetanæ Brahmanum Indiae Orientalis</i>	45
2. Jean François Pons, <i>Codex chartaceus quo continentur Grammatica et dictionarium linguae samscretamicae</i>	61
3. Johann Ernst Hanxleden, <i>Grammatica Grandonica</i>	63
4. Paulinus a Sancto Bartholomaeo, <i>Sidharubam seu grammatica Samscrīdamica i Vyacarana seu locupletissima Samscrīdamicae linguae institutio</i>	69
Część III. Gramatyki sanskrytu w języku angielskim – XIX wiek	79
1. William Carey, <i>A Grammar of the Sungskrit Language</i>	82
2. James Robert Ballantyne, <i>A Catechism of Sanskrit Grammar</i>	90
3. Charles Wilkins, <i>A Grammar of the Sanskrita Language</i>	94
4. Henry Thomas Colebrooke, <i>A Grammar of the Sanscrit Language</i>	108
5. Horace Hayman Wilson, <i>An Introduction to the Grammar of Sanskrit Language for the use of early students</i>	114

6. Monier Monier-Williams, <i>A Practical Grammar of the Sanskrit language</i>	116
Część IV. Gramatyki sanskrytu w języku niemieckim – XIX wiek	121
1. Franz Bopp, <i>Kritische Grammatik der Sanskrita-Sprache</i>	123
2. Theodor Benfey, <i>Handbuch der Sanskritsprache zum Gebrauch für Vorlesungen und zum Selbststudium</i>	130
3. Adolf Friedrich Stenzler, <i>Elementarbuch der Sanskrit-Sprache. Grammatik, Texte, Woerterbuch</i>	134
4. Georg Bühler, <i>Leitfaden für den Elementarkursus der Sanskrit</i>	137
Część V. Gramatyki sanskrytu w języku polskim – XIX wiek	143
1. Walenty Skorochód Majewski, <i>Gramatyka mowy starożytnych Skuthów czyli Skalnych Goral, Indo-Skythów, Indyków, Budhynów Herodota sanskrytem czyli dokładną mową zwaną</i>	145
2. Franciszek Xawery Malinowski, <i>Gramatyka sanskrytu porównanego z językiem starosłowiańskim i polskim</i>	153
Część VI. Wybrane słowniki sanskrytu	165
Część VII. Wybory fragmentów tekstów (chrestomatie)	181
Zakończenie	191
Appendyksy	197
Gramatyki sanskrytu – alfabetycznie	199
Gramatyki sanskrytu – chronologicznie	205
Wybory tekstów oryginalnych / Chrestomatie (wybrane przykłady) – alfabetycznie	211
Wybory tekstów oryginalnych / Chrestomatie (wybrane przykłady) – chronologicznie	212
Wybory tekstów pochodzących z określonych dzieł (wybrane przykłady) – alfabetycznie	213

Wybory tekstów pochodzących z określonych dzieł (wybrane przykłady) – chronologicznie.....	214
Spis ilustracji.....	215
Bibliografia.....	217
Summary	231
Indeks osobowy	235

Wstęp

Historia powstawania nowożytnych gramatyk sanskrytu napisanych przez badaczy europejskich liczy sobie prawie 400 lat. W mojej książce zamierzam przedstawić i poddać analizie te, które napisano od XVII do końca XIX stulecia. Dlaczego właśnie ten okres uznałam za szczególnie znaczący w dziejach kształtowania się tradycji europejskiej? Powodem było to, że wówczas ukształtowała się – kontynuowana aż do czasów współczesnych – tradycja, w ramach której można wyróżnić najważniejsze stosowane przez Europejczyków metody opisu sanskrytu.

Gramatyczne narzędzia wypracowane w tym właśnie czasie uzyskały wstępną dojrzałość. Tym samym pozwoliły na recepcję podstawowych elementów kultury i klasycznej literatury indyjskiej, wprowadzając ją w zakres szeroko rozumianej humanistyki Zachodu. W ten sposób zakończyła się pewna epoka obcowania Europy z Indiami.

Z zakresu tematyki szczegółowo przedstawionej w książce wyłączałam dokonania wieku XX i XXI. Powodów tego ograniczenia jest co najmniej kilka. Po pierwsze, w omawianym przeze mnie okresie można wyróżnić w zasadzie wszystkie podstawowe trendy metodologiczne stosowane do tej pory w opisie gramatyki sanskrytu. Sam opis i analiza dokonań XVII-, XVIII- i XIX-wiecznych pozwala zatem na przedstawienie syntetycznych wniosków co do samej zawartości gramatyk, ich struktury, jak i stosowanych w nich metod opisu. Analiza tylko tych opracowań pozwala także na ustalenie potencjalnych źródeł informacji o sanskrycie, do których Europejczycy mieli i mają dostęp

w przygotowywaniu własnych opracowań. Po drugie, sam temat europejskiej drogi do poznawania gramatyki sanskrytu jest niezwykle obszerny nawet wtedy, gdy opis dotyczy tych początkowych z górą 300 lat, choćby ze względu na liczbę powstałych w jego trakcie gramatyk. Z moich dotychczasowych ustaleń wynika, że powstało ich wtedy co najmniej kilkadziesiąt, i te właśnie starałam się uwzględnić w przeprowadzonej w książce analizie.

Wiek XX to pojawienie się wielu kolejnych pozycji. Po wstępnym zebraniu informacji na ich temat mogę stwierdzić, że nie przynoszą one, w porównaniu z omawianymi przeze mnie, na tyle nowych odkryć, by można było je nazwać przełomowymi dla europejskiej tradycji. Z pewnością i ten okres doczeka się szczegółowego opracowania. Wykracza on jednak poza zamierzone przeze mnie ramy czasowe niniejszej książki. Dopiero doba internetu, która zaczęła się relatywnie niedawno, powoduje, że można mówić o pojawieniu się nowych sposobów opisu. Prawdopodobnie nowatorstwo stosowanych metodologii będzie tematem wartym opracowania w przyszłości. Zróżnicowane źródła informacji na temat gramatyki sanskrytu pojawiają się obecnie prawie każdego dnia. Co więcej, są niemal natychmiast powszechnie dostępne. Niewątpliwie problemem jest tylko wybór wiarygodnych opracowań. Dlatego nadal ci, którzy chcą poznać tajniki gramatyki sanskrytu, relatywnie często korzystają z opracowań tradycyjnych, także i z tych, które powstały do końca XIX wieku. Za wyłączeniem z zakresu tematyki podjętej w tej pracy opracowań XX- i XXI-wiecznych przemawia także moja chęć skupienia się tylko na tradycji europejskiej. Obecnie należałoby spróbować przedstawić trendy, które pojawiły się i pojawiają w obszarze nauki, nie tylko europejskiej, ale także ogólnoswiatowej. Myślę, że to praca możliwa do podjęcia w przyszłości.

Co jeszcze było jednym z głównych powodów, które sprawiły, że podjęłam próbę przekrojowego opisu europejskiej tradycji poznawa-

nia gramatyki sanskrytu w okresie od XVII do końca XIX wieku? Niewątpliwym wpływ na moją decyzję miał brak takiego przekrojowego opracowania, w ramach którego zebrano by informacje na temat gramatyk powstałych w tym czasie, tak ważnym dla kształtowania się europejskiej tradycji nowożytnych jej opisów. Chciałam podjąć próbę określenia głównych trendów w europejskich opisach sanskrytu oraz przeanalizować metodologie, które stosowano w jego deskrypcji również dlatego, że nikt do tej pory nie podjął się próby syntetycznego ujęcia całości zagadnienia. Publikowane prace obejmują książki i artykuły, w których najczęściej zajmowano się poszczególnymi gramatykami i ich autorami.

Tak właśnie jest np. w przypadku gramatyki, która obecnie jest uznawana za pierwszy europejski opis sanskrytu, czyli pracy zatytułowanej *Grammatica linguae Sanscietanae Brachmanum Indiae Orientalis* Heinricha Rotha. Dzieło to, mimo że napisane już w roku 1660, zostało odnalezione dopiero w latach 70. XX wieku i, po szczegółowym opracowaniu, wydane przez A. Campsa i J.-C. Mullera dopiero w roku 1988. Krytyczna praca tych autorów, uzupełniona o przegląd niewielu wydanych do tej pory artykułów odnoszących się do tego i innych jeszcze dokonań autora gramatyki (w tym np. pochodzących z końca lat 80. XX wieku artykułów B. Zimmela dotyczących odnalezionych listów i manuskryptów autorstwa Rotha czy wydanych pod koniec XX wieku artykułów R. Hauschilda, w których zebrał on dane na ten temat), jest podstawą, na której oparłam część mojej pracy poświęconą tej gramatyce.

Podobnie jest z opracowaniem, które dotyczy odnalezionej po długim okresie poszukiwań gramatyki autorstwa Johanna Ernsta Hanxledena, zatytułowanej *Grammatica Grandonica*. Tak jak w poprzednim przypadku została ona „odkryta” setki lat po jej napisaniu i wydana dopiero w roku 2013 w opracowaniu Ch. Vielle’a i T. Van Hala. Przygotowane przez nich wydanie krytyczne oraz ich artykuły

były dla mnie dobrą podstawą do uogólnień dotyczących gramatyk powstałych w pierwszej fazie poznawania sanskrytu przez Europejczyków i zachowanych jedynie w formie manuskryptów.

W odniesieniu do jednej z najważniejszych gramatyk pochodzących z przełomu wieków XVIII i XIX za najlepsze opracowania uznaje się powstałe w latach 70. i 80. XX wieku prace Ludo Rochera. To one, a w szczególności krytyczne opracowanie książki zatytułowanej *Sidharubam seu grammatica Samscridamica*, stanowią podstawę moich badań dzieł Paulinusa a Sancto Bartholomaeo. To one właśnie zostały jako pierwsze wydane drukiem w Europie. Na temat samego Paulinusa ukazało się do tej pory niewiele prac. Można tu wymienić dla przykładu obszerny artykuł M. Jauk-Pinhak *Some notes on the pioneer indologist Filip Vesdin (Paulinus a Sancto Bartholomaeo)*. Rzecz najnowsza dotycząca jego idei to opublikowany w 2017 roku artykuł I. Andrijanicia dotyczący wspólnej etymologii słów sanskryckich i łacińskich. W przypadku tych powyższych trzech gramatyk nie miałam dostępu do oryginalnych manuskryptów.

Z kolei większość gramatyk XIX-wiecznych była mi dostępna bezpośrednio, to na ich lekturze oparłam mój własny opis i analizę. W odniesieniu do nich trudno znaleźć źródła, w których poddawanoby refleksji stosowaną w przedstawianiu podstaw gramatyki sanskrytu metodologię. Nie sposób także stwierdzić, by ktokolwiek, łącznie z samymi ich autorami, analizował czy uzasadniał wybór omawianych w gramatykach zagadnień gramatycznych. Taka refleksja nad metodologią pojawiła się dopiero w XX wieku. Także tutaj jest raczej wyjątkiem niż regułą. Kompleksowe uzasadnienie stosowanej metody pojawia się właściwie jedynie w wydanej po raz pierwszy w roku 1990 gramatyce autorstwa A. Aklujkara, zatytułowanej *Sanskrit. An Easy Introduction to an Enchanting Language*. Moja analiza dotyczy zatem tych właśnie przez wieki zapoznanych zagadnień.

Oczywiście korzystanie zarówno ze źródeł oryginalnych, jak i z opracowań teoretycznych uwarunkowane było dostępem do nich, dlatego nie mogę stwierdzić, że przebrałam wszystkie wiążące się z tematem mojej książki prace.

Metoda, którą przyjąłam, polega na szczegółowym opisie i analizie poszczególnych dzieł, które zostaną przedstawione w porządku chronologicznym. Taka struktura tekstu pozwoli, w moim przeświadczeniu, na pokazanie, jak stopniowo rozwijały się coraz to nowsze sposoby opisu gramatyki sanskrytu, jakiej ewolucji podlegały te już wcześniej powstałe, oraz na uwidocznienie i szczegółowe przedstawienie poszczególnych faz ich rozwoju. Umożliwi także wskazanie na ewentualne zależności określonych opracowań od tych powstałych wcześniej oraz pokazanie trendów, które mają wpływ na współcześnie pisane gramatyki.

Jako że moja książka obejmuje swym zakresem opis odnalezionych do tej pory dzieł powstałych w nowożytnej europejskiej tradycji, jako pierwsze przedstawiam prace, które stworzono na początku tejże, uwzględniając także, w szczegółowej analizie, ewentualne nowatorskie sposoby opisu samej gramatyki. Tutaj wybrałam zatem najważniejsze gramatyki, powstałe na przestrzeni wieków od XVII do końca XVIII. Ponieważ zaś w wieku XIX Europejczycy stworzyli i wydali bardzo dużo gramatyk sanskrytu, kryterium, które zastosowałam przy wyborze tych opisywanych szczegółowo, była ich typowość. Okres ten wyróżnia się tym, iż oryginalne gramatyki pisane były przede wszystkim przez badaczy brytyjskich i niemieckich. Ci pierwsi korzystali bezpośrednio ze źródeł indyjskich. Jako typowe omawiam szczegółowo prace W. Careya, J. R. Ballantyne'a, Ch. Wilkinsa i H. T. Colebrooke'a. Ci drudzy posiadali przede wszystkim wiedzę pośrednią, jako osoby, które często osobiście nigdy Indii nie odwiedziły. W poświęconej im części książki przedstawiam przede wszystkim gramatyki badaczy uznanych powszechnie za autorytety. To ich opisy

i sposoby ustrukturyzowania tychże wyznaczyły na lata podstawowe trendy w badaniach nad sanskrytem. Za takich na pewno można uznać F. Boppa oraz A. Stenzlera. Piszę też o T. Benfeyu i G. Bühlerze, jako o jednych z pierwszych, którzy stworzyli gramatyki typu podręcznikowego.

Analizę głównych trendów metodologicznych rozszerzyłam w większości konkretnych opisów o wiadomości dotyczące relacji europejsko-indyjskich w następujących po sobie fazach ich rozwoju. Informacje na temat samych gramatyk uzupełniam także o dane dotyczące biografii poszczególnych autorów. Jaką drogą Europejczycy dochodzili do możliwości poznawania nie tylko współczesnych im języków, którymi mówiła ludność lokalna, ale także języka świętych ksiąg indyjskich, którego znajomość była także w Indiach ograniczona do grona osób pochodzących z najwyższych warstw społeczeństwa? Jakie indyjskie gramatyki i inne teksty mogły stanowić podstawę opisów dokonywanych przez Europejczyków? Czy da się zauważyć wpływ metod stosowanych w opisach gramatyki stosowanych wtedy w Europie na sposób przedstawiania gramatyki sanskrytu? Do kogo autorzy gramatyk kierowali swe teksty? Na te i inne pytania starałam się znaleźć odpowiedź, przygotowując moją książkę.

Wiek XVII jako epoka, w której Europejczycy zaczęli badać kulturę indyjską, a w szczególności języki, w sposób naukowy, to czas, kiedy do Indii docierali pierwsi europejscy misjonarze i pozostawiali tam w celu chrystianizacji ludności lokalnej. Za ważną postać tego okresu, za osobę, która jako pierwsza pozostawiła zapisane po łacinie dzieła, w których można znaleźć opis zagadnień istotnych dla zrozumienia Indii starożytnych, i za pierwszego, który wspominał o dziale wiedzy dotyczącym gramatyki, jest uważany Roberto Nobili. Dlatego, mimo że to nie on napisał pierwszą europejską gramatykę sanskrytu, jeden z pierwszych fragmentów książki poświęcony jest właśnie jemu. Kolejny to szczegółowy opis i analiza wspomnianego

już dzieła gramatycznego, które przynosi informacje na temat sanskrytu, autorstwa żyjącego w XVII wieku jezuitę Heinricha Rotha. Część następna dotyczy pierwszych europejskich gramatyk wydanych drukiem, czyli prac Paulinusa a Sancto Bartholomaeo. Jako że w świetle najnowszych badań jest bardzo prawdopodobne, iż jednym z najważniejszych źródeł dla Paulinusa były prace Johanna Ernsta Hanxledena, to właśnie im jest poświęcony fragment książki. Przedmiotem opisu są także dzieła kilku innych europejskich misjonarzy, które stopniowo docierały do Europy.

Kolejną opisaną w książce epoką jest czas, kiedy w Indiach pojawili się misjonarze baptyści, na czele z Williamem Careym, oraz badacze sanskrytu związani z działalnością Kompanii Wschodnioindyjskiej. To pierwsza połowa wieku XIX. Wielu z nich stało się później autorami własnych gramatyk sanskrytu. Im i ich dziełom poświęcam następne strony książki. Wśród nich przede wszystkim omawiam dzieła Jamesa Roberta Ballantyne'a, Charlesa Wilkinsa i Henry'ego Thomasa Colebrooke'a, ale także inne mniej znaczące prace. Poszczególne autorzy przyjmowali swoje własne metody opisu, dlatego już wtedy można wyróżnić kilka odrębnych trendów w samym sposobie przedstawiania gramatyki sanskrytu oraz w określonym wyborze opisywanych zagadnień gramatycznych. Niewątpliwie różnice te wynikały także z opierania własnych prac na różnych gramatykach indyjskich. W książce wskazuję zatem, gdzie to jest możliwe, na te właśnie prawdopodobne źródła. Opisuję też szerzej środowisko skupione wokół postaci Williama Jonesa, założyciela wpływowego w owych czasach „Asiatic Society of Bengal”, przyjmując za kryterium jego wkład w dziedzinę przybliżania Europie kultury indyjskiej nie tylko przez pryzmat gramatyki sanskrytu, ale także przez dokonania w zakresie czy to wydawania pierwszych krytycznych opracowań oryginalnych tekstów sanskryckich, czy też ich pierwszych tłumaczeń na języki europejskie.

Kolejną część książki poświęcam okresowi, kiedy wiedza o sanskrycie dotarła do Europy i spowodowała, że wielu autorów, w szczególności językoznawców niemieckich, nim się zainteresowało. Przede wszystkim omawiam dzieła Franza Boppa, którego prace stanowiły i nadal stanowią podstawę tworzonych gramatyk porównawczych. Także i te prace sprawiły, iż w Europie pojawiło się ogromne zainteresowanie Indiami.

W drugiej połowie XIX wieku powstało relatywnie bardzo dużo gramatyk sanskrytu. W wielu z tych prac autorzy kontynuowali powstałą wcześniej tradycję gramatyk opisowych. Takie były np. gramatyki Moniera Moniera-Williamsa czy Theodora Benfeya. To właśnie wtedy, w roku 1864, swoją gramatykę napisał też Adolf Stenzler. Została ona wydana w Berlinie i stała się na długie lata wzorem dla pozostałych, powstających czy to w Niemczech, czy w innych krajach europejskich. Wtedy też pojawiła się tendencja, by opisywać sanskryt z ukierunkowaniem na cele dydaktyczne, co także znalazło wielu naśladowców w późniejszej, XX-wiecznej już tradycji. Taką gramatyką była np. ta napisana przez Georga Bühlera. Kolejną część książki poświęciłam zatem temu właśnie okresowi, jako znaczącemu w dziejach powstawania nowożytnych gramatyk sanskrytu napisanych przez Europejczyków i zarazem mającemu ogromny wpływ na dzisiejsze opracowania.

Pominięłam w swojej analizie gramatyki sanskrytu, które powstawały w okresie od XVII do XIX wieku w innych niż angielski i niemiecki językach europejskich. Prace te miały charakter wtórny, nie można w nich odnaleźć nowych trendów metodologicznych różniących się zasadniczo od tych przedstawionych przeze mnie. Często były to po prostu tłumaczenia z angielskiego bądź niemieckiego, czasem rozbudowane. Informacje bibliograficzne na ich temat zamieszczam w apendyksach.

Wyjątek poczyniłam jedynie dla dwóch gramatyk w języku polskim. Ich autorami byli tworzący na początku XIX wieku Walenty Skorochód-Majewski oraz piszący swe prace pod koniec XIX wieku Franciszek Xawery Malinowski. Ponieważ książka skierowana jest do polskiego czytelnika, wydaje się zasadne, by informacje o dziełach właśnie polskich autorów wyróżnić w postaci odrębnej części i zaprezentować je na tle ogólnych tendencji europejskich opisów sanskrytu, które powstawały w wieku XIX, oraz wskazać na ich podstawowe źródła. Ten sam powód sprawił, iż zdecydowałam się dołączać w trakcie całego opisu dziejów poznawania i opisywania sanskrytu przez Europejczyków także podstawowe informacje dotyczące polskich prac mogących przybliżyć rodzimemu czytelnikowi przekłady sanskryckich dzieł literackich.

Ta główna część książki uzupełniona jest o krótki przegląd najważniejszych powstałych w omawianym okresie i używanych do tej poru słowników sanskrytu stworzonych przez Europejczyków. Zawiera także opis przykładowo wybranych, wydawanych jako osobne opracowania wyborów fragmentów tekstów sanskryckich. Te ostatnie używane były jako praktyczne uzupełnienie wiadomości zawartych w publikowanych w Europie gramatykach i miały służyć praktycznemu opanowaniu zdobytej wcześniej wiedzy teoretycznej.

Podsumowanie jest próbą wydzielenia charakterystycznych dla europejskiej tradycji nurtów w opisach gramatyki sanskrytu powstałych na przestrzeni prawie 300 lat, obejmujących wieki XVII-XIX. W zakończeniu zawarłam też propozycje odpowiedzi na postawione we wstępie pytania.

Ponieważ zależało mi na tym, by ułatwić czytelnikom korzystanie ze źródeł bibliograficznych dotyczących szczegółów związanych z samymi gramatykami, słownikami i wyborami fragmentów tekstów, zaopatrzyłam książkę w kilka apendyksów. Pierwszy to alfabetyczny spis europejskich gramatyk sanskrytu powstałych na przestrzeni

XVII-XIX wieku. Drugi spis, ten sam co do zakresu, został uporządkowany chronologicznie ze względu na moje przeświadczenie o tym, że on właśnie powinien umożliwić szybkie zapoznanie się ze stopniowym rozwojem tradycji. Podobnie, w dwóch porządkach, zostały przedstawione bibliografie wybranych europejskich słowników sanskrytu oraz wyborów fragmentów tekstów sanskryckich. Całość zamyka streszczenie w języku angielskim. Książka zawiera też indeks nazwisk, ze szczególnym wyróżnieniem autorów gramatyk.

Summary

The main goal of this book is to present the tradition of the European Sanskrit grammars written within the period from the seventeenth up to the nineteenth century. The book consists of seven main parts and a number of chapters.

As the first modern contacts between Europe and India began in the fifteenth century and they have been continued in many areas up to the present times, the book starts with short information on this topic. Already at the turn of fifteenth and sixteenth centuries first Europeans found their way to India. They set out in the quest for discoveries of new lands. At the very beginning they were looking for “Christians and spices”, as noted in W. Halbfass’s book *India and Europe. An Essay in Philosophical Understanding*. Thus, this period may be called the period of travellers and merchants. They were soon followed by missionaries who promptly started to show interest in the languages of India, among them in Sanskrit.

Since the research on the grammars of Sanskrit written by Europeans is the major focus of the book, and their history is presented in chronological order, the first detailed description and analysis concerns the grammar written by father Heinrich Roth. The manuscript of this grammar was discovered only in the twentieth century, but it most probably dates back to 1660. This is why the European tradition of descriptions of Sanskrit grammars may be said to have begun in the seventeenth century.

The eighteenth century follows with some other grammars written, and the end of it is marked by the publication of the first European Sanskrit grammar in Europe, written by a Croatian missionary Paulinus a Sancto Bartholomaeo.

Meanwhile, at the turn of eighteenth and nineteenth centuries some more important grammars are prepared and published by Europeans both in India and in Europe. They are by William Carey, Charles Wilkins, and Henry Thomas Colebrooke, to mention only some of the most important authors. The presentation of these major achievements in the field of description of Sanskrit grammar together with the analyses of the content of the works constitute another part of this book.

The nineteenth century is the period when many more grammars were written and published; therefore the next part of the book focuses on those. Among others the works of the European linguists such as Franz Bopp or Adolf Stenzler are presented and analysed.

Two Polish nineteenth century Sanskrit grammars, by Walenty Skorożd Majewski and Franciszek Xawery Malinowski, are looked into in a separate part.

All the aforementioned as well as some other grammars are presented and analysed in terms of their content in order to show the main currents of the European tradition of Sanskrit grammars of this period in a synthetical perspective.

Two short informative parts concerning selected bilingual dictionaries and chresthomatias of fragments of Sanskrit texts written and published during this period come next. They were and still are important tools for those interested in Sanskrit.

The content of the book is preceded with an introduction in which an outline of the issues discussed is given, and followed by a chapter concluding the conducted research.

The book also includes bibliography of the major sources consulted while writing and several appendices. The first two appendices are:

the alphabetically-organised list of authors of the European Sanskrit grammars and the titles of their works, and the chronologically-organised version of this list of works. Another two appendices provide information on the selected bilingual Sanskrit dictionaries. These are also arranged in both alphabetical and chronological order according to the names of their authors.

Monografia dr hab. Iwony Milewskiej ma wyjątkowy, pionierski charakter: z jednej strony odpowiada na pytanie, kiedy kontakty przedstawicieli dwóch zasadniczo różniących się cywilizacji indyjskiej i europejskiej, obok od wieków trwających relacji handlowych, weszły na poziom intelektualny, a z drugiej, w jaki sposób Europa przyjmowała elementy kultury indyjskiej wraz z klasyczną literaturą. Cezurę jakościową wyznacza Autorka na wiek XVII, kiedy pierwsi nowożytni misjonarze docierają do Indii, uczą się miejscowych języków, a ich sposób życia wpisuje się w codzienność mieszkańców. Bardzo szybko przekonują się, że warunkiem dotarcia z nową nauką do najwyższej warstwy społeczeństwa indyjskiego, braminów, jest poznanie sanskrytu, klucza otwierającego ich literacką kulturę...

Fragment recenzji prof. Kazimierza Korusa